

Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ BOB DYLAN

Φωτογραφίες: Μαρίλη Ζάρκου

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

I

Well, I'm right here

Ένα Νόμπελ για τον Βοβ

Με βλέμμα ονειροπόλο και χείλη να γελούν
σαν αναθυμάμαι πώς είχαμε μαζευτεί
δίχως οι ώρες να κυλάνε γιατί είχαν μαγευτεί

BOB DYLAN, «Chimes of Freedom»

Οκτώβριος 2016. Ο Bob Dylan τιμάται με το Νόμπελ Λογοτεχνίας. Βλέπω το φιλμ της ζωής μου ξανά. Τα όσα μ' έκαναν αυτό που με έκαναν. Και είναι όλα συνδεδεμένα με τα λόγια και με τις νότες του Dylan. Πρόκειται για μια από τις ελάχιστες εμμονές μου που τις μοιράζομαι με κάμποσους ανθρώπους σε όλο τον πλανήτη. Ας πούμε ότι είναι η μοναδική λαϊκή μου εμμονή. Σκαλίζω το Αρχείο του Παρελθόντος, φτάνω στο Καταγώγιο της Καταγωγής μας. Παντού, ο Dylan. Σε όλες τις κόγχες της Κυψέλης, σε όλες τις περιπλανήσεις στο Πήλιο, σε όλα τα μπλοκάκια σπιράλ με τα ορνιθοσκαλισμένα ποιήματα. Και αργότερα σε όλα τα, όσο γίνεται εμπειριστατω-

μένα, γραπτά για την περιπέτεια μιας χειροποίητης, αυτοσχέδιας γενιάς που παίζει όλα της στα στοιχήματα, στην αυτοέκφραση και στην αυτονομία του και κορμιού.

Σαράντα χρόνια μετά τα πρώτα ακούσματα στο παλιό πικάπ, μαθαίνουμε για το Νόμπελ. Και γιορτάζουμε για όλα αυτά τα χρόνια που αφεθήκαμε να παρασυρθούμε στην ποίησή του. Χρόνια ανάκατα και χρόνια συγκροτημένα. «Έτη στον πάγο, έτη πολλά» λέει ο ποιητής. Γιορτάζουμε για τις δηλώσεις των άλλων μεγάλων, του Tom Waits, η πρώτη, και αμέσως μετά αυτή του Leonard Cohen, που άδοξα και με το μεγαλείο των ανθρώπων οι οποίοι έπαιξαν όλα τα στοιχήματά τους στην Τέχνη, και τα κέρδισαν, τίμησαν τον Dylan. Ο ίδιος ο Dylan αντέδρασε με τον δικό του τρόπο (τίνος άλλου άλλωστε;) στην ανακοίνωση της βράβευσης. Αφού κύλησαν κάποια εικοσιτετράωρα ανόητης ανοητολογίας ανοήτων που, ως είθισται, σπεύδουν να μιλήσουν για ό,τι δεν τους αφορά, για ό,τι δεν γνωρίζουν και για ό,τι δεν τους δίνει την παραμικρή σημασία, μίλησε ο Dylan. Αφού κάποιιοι δήλωσαν ότι έχουν ενστάσεις, χωρίς κανείς να τους ρωτήσει, και άλλοι ξέσπασαν σε μια τάχατες εμπειριστατωμένη ανάλυση σχετικά με το τι είναι και τι δεν είναι λο-

γοτεχνία, τι είναι και τι δεν είναι Νόμπελ, τι είναι και τι δεν είναι ο Dylan, ναι, μίλησε ο ίδιος ο Dylan. Ωραία και σταράτα. «Να με, λοιπόν» είπε. Εδώ. Πού αλλού; Κανένα πρόβλημα. Φυσικά και με τιμά το Νόμπελ. Βεβαίως και θα είμαι εκεί. Μένω άφωνος. Μεγάλη τιμή. «Well, I'm right here». Ναι: «Well, I'm right here». Μια φράση χίλια τα εκατό ντυλανική, που έγινε ήδη παρασύνθημα στα συνθήματα «Like a complete unknown» και «No direction home».

Γαλουχήθηκα με τον Dylan. Μια παρέα ολόκληρη ανακαλύψαμε τον Dylan και του οφείλουμε πολλά. Δεν είναι μόνο η ποίηση, η μουσική, η φωνή του. Είναι η ανάσα του μέσα στο ηφαίστειο της Τέχνης και της Ζωής, με κεφαλαίο το ταυ, με κεφαλαίο το ζήτα. Είναι η αντοχή των υλικών που συνέχουν τον Dylan. Είναι οι απανωτοί ελιγμοί του ώστε να μην καθηλωθεί σε καμία ισοπεδωτική φαινομενικότητα. Είναι και το ότι από πιτσιρικάδες στέρξαμε να μας θέλγουν κάποιες φυσιογνωμίες που θελήσαμε να θεωρήσουμε προδρομικές, όπως ο αείμνηστος Τάσος Φαληρέας και ο ποιητής Πέτρος Μοροζίνης, αλλά και ο Διονύσης Σαββόπουλος και ο Δημήτρης Πουλικάκος, η άτυπη τετράδα που έφερε τον

Dylan στα αυτιά και τα μάτια μας. Ο Dylan έγινε κεντρικό κομμάτι στο παζλ της ιδιότυπης ηθικής μας. Και παραμένει.

Για να δούμε τι δήλωσε ο Leonard Cohen, με την απαραίτητη σεμνότητά του:

«Θεωρώ ότι το Νόμπελ στον Dylan είναι σαν να καρφώνεις ένα μετάλλιο στο όρος Έβερεστ, γιατί είναι το πιο ψηλό βουνό στον κόσμο».

“To me [the award] is like pinning a medal on Mount Everest for being the highest mountain.”

Λόγια λίγα. Λόγια λιτά. Λόγια λυτά. Κορυφαίες κουβέντες.

Για να δούμε τι δήλωσε ο Tom Waits (παρέα πάντα με τη γυναίκα του, την Καθλίν Μπρέναν):

«Είναι μεγάλη μέρα για τη Λογοτεχνία και για τον Bob. Τιμάται ένας Μάστορας της αρχικής μορφής της Λογοτεχνίας. Πριν από τα έπη και τα ποιήματα στη γραπτή τους μορφή, οι λέξεις κινούνταν και διαδίδονταν με τους ανέμους της ανθρώπινης φωνής,

και καμία ανθρώπινη φωνή δεν είναι σπουδαιότερη, δεν είναι μεγαλύτερη, απ' τη φωνή του Dylan».

“It’s a great day for Literature and for Bob when a Master of its original form is celebrated. Before epic tales and poems were ever written down, they migrated on the winds of the human voice and no voice is greater than Dylan’s”.

Ιδού, λοιπόν, πώς ξέρουν να τιμούν οι Μεγάλοι τους Μεγάλους. Και είναι δύσκολο, έως ανέφικτο, να μην αναγνωρίσουμε ότι ο Dylan, ο Cohen και ο Waits είναι Μεγάλοι. Ίσως οι μεγαλύτεροι τροβαδούροι/ποιητές στους καιρούς μας, παρέα με τον Nick Cave.

Ο οποίος Nick Cave έχει δηλώσει κατ’ επανάληψιν τον θαυμασμό του για το έργο και την προσωπικότητα του Dylan. Μάλιστα, έχει ερμηνεύσει (αναπλάσει, κατ’ ουσίαν) τέσσερα εμβληματικά τραγούδια του Bob. Τα εξής: 1. «Knocking On Heaven’s Door», 2. «Wanted Man» (ηχογραφημένο και στον δίσκο *The Firstborn is Dead*, 1985) 3. «I Threw It All Away», και 4. «Death Is Not The End» (ηχογραφημένο και στον δίσκο *Murder Ballads*, 1996).

Αλλά και η Patti Smith (όπως και δεκάδες, εκατοντάδες, χιλιάδες άλλοι) έχει τιμήσει τον Dylan. Να μια εικόνα, σαν ταινία ασπρόμαυρη, μικρού μήκους και μεγάλης συγκίνησης, από το βιβλίο της *Πάτι και Ρόμπερτ* (μτφρ. Αλέξης Καλοφωλιάς, εκδ. Κέδρος, 2016): «Η νύχτα, όπως λέει και η γνωστή φράση, ήταν ένα πετράδι στο στέμμα μας. Παίξαμε σαν ένας άνθρωπος, και ο παλμός και το δέσιμό μας μας εκτόξευσαν σε άλλη διάσταση. Παρά τον κυκεώνα γύρω μου, μπορούσα να νιώσω άλλη μια παρουσία με τη βεβαιότητα με την οποία το κουνέλι δαισιθάνεται το λαγωνικό. Ήταν εκεί. Ξαφνικά κατάλαβα την αιτία του ηλεκτρισμού στην ατμόσφαιρα. Στο κλαμπ είχε μπει ο Bob Dylan. Αυτή η συνειδητοποίηση είχε παράξενη επίδραση πάνω μου. Αντί να νιώσω ταπεινότητα, ένιωσα μια δύναμη, ίσως δική του. Ένιωσα όμως επίσης την αξία μου και την αξία της μπάντας μου. Μου φαινόταν σαν μια νύχτα μύησης, όπου έπρεπε να κάνω ό,τι καλύτερο μπορούσα μπροστά σε εκείνον που είχε υπάρξει για μένα πρότυπο». Και έχει τραγουδήσει άσματα του Dylan. Συνεργάστηκαν στη δική της εκδοχή του «Dark Eyes» το 1995, ενώ το 2007 στο άλμπουμ της *Twelve*, που το απαρτίζουν διασκευές, ερμηνεύει θαυμάσια το «Changing of the Guards». Και, όπως όλοι ξέρου-

με πια, μοιράζονταν τη φιλία με τον ποιητή Άλεν Γκίνσμπεργκ. Και μεγαλώσαμε με τον Γκίνσμπεργκ, όπως μεγαλώσαμε και με τον Dylan.

Ω ναι, μεγάλωσα με τον Bob Dylan. Διάβασα για τον Bob Dylan. Σκέφτηκα ότι ο Dylan μπόρεσε να κάνει κι αυτός απίθανα σλάλομ ανάμεσα στα στερεότυπα, να ξεφύγει από κάθε φαινομενικότητα, να αποδράσει από κάθε στάλα ισοπέδωσης. Δεν είναι πιο πολύ μουσικός απ' ό,τι ποιητής, ο Robert Allen Zimmerman, ούτε πιο πολύ ποιητής απ' ό,τι μουσικός. Είναι τροβαδούρος, σύμφωνοι, songwriter. Αλλά πάνω απ' όλα, και όπως διατεινόταν για τον Βασίλη Τσιτσάνη ο Χρήστος Βακαλόπουλος, έχουμε να κάνουμε με έναν μέγιστο κινηματογραφιστή. Κάθε δημιουργία του Dylan είναι μια ταινία, ένα φιλμ για μια στιγμή, για μια φάση, για ένα πλέγμα γεγονότων που διαδραματίζονται στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά μας νοιάζουν, μας πονάνε, μας ενδιαφέρουν όλους, σε όποια γωνιά του πλανήτη κι αν βρισκόμαστε.

Ακούω Dylan και ξετυλίγεται η μπομπίνα και παρελαύνουν μονταρισμένα και αμοντάριστα πλάνα από σοκάκια της απόγνωσης, όπου συναντιούνται απίθανες μού-

ρες και σαλταρισμένα θύματα ενός ξέφρενου ρομαντισμού. Ακούω Dylan και βλέπω λιθόστρωτους κήπους, τον σκυθρωπό άντρα με το μαύρο μακρύ πανωφόρι, τον Κύριο Πουθενά και τον Μπαρμπα-Τίποτα να σέρονται και να τσακίζονται στις ξέρες της καθημερινής ζωής.

Λέω ότι είναι η ποίηση του Dylan που φτιάχνει αυτές τις εικόνες, άλλοτε ασπρόμαυρες σαν από κοινωνικό νουάρ του Τζον Χιούστον, και άλλοτε σαν στρόβιλος χιλιάδων χρωμάτων, σαν το άκρον άωτον της ψυχεδέλειας. Και λέω ότι είναι η μουσική του, οι νότες που κουβαλάνε όλο το μπαούλο της αμερικανικής μουσικής – από το χάραμα των μπλουζ μέχρι τα σάουντρακ φετινών τηλεοπτικών σειρών.

Η ανάσα του Dylan τα ενέχει όλα. Η ανάσα του Dylan ενέχει όλα τα πλάνα από το *Φράουλες και αίμα* της εφηβείας μας, αλλά και όλα τα πλάνα που θα γυρίσει ο Μάρτιν Σκορσέζε, όταν θα γράψει στο σελιλόιντ την ιστορία της ανθρωπότητας από τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο έως σήμερα.

*Πόσους δρόμους πρέπει ένας άντρας ν' ακολουθήσει
Προτού σαν άντρα μπορεί κανείς να τον ορίσει;
Σε πόσες θάλασσες πρέπει ένα περιστέρι λευκό να αρμενίσει
Προτού στην άμμο πάει γλυκά για να καθίσει;
Ναι, και πόσες φορές θα βροντήσουν τα κανόνια
Προτού τα θάψουμε για πάντα μες στα χιόνια;
Η απάντηση, φίλε μου, σαλεύει και σκιρτάει
Η απάντηση, φίλε μου, στον άνεμο πετάει*

Bob Dylan, «Blowin' in the Wind»

Ο **Bob Dylan** τραγούδησε και τραγουδάει στη γλώσσα του Μεγάλου Βάρδου, του Ουίλιαμ Σαίξπηρ, και του Χένρι Μίλερ, και του Άλεν Γκίνσμπεργκ, και όσων αγάπησαμε μες στα ερείπια μιας εποχής. Ο Dylan, τραγουδώντας και δημιουργώντας στη γλώσσα του Μεγάλου Βάρδου, άλλαξε τη ζωή μας, άλλαξε τη ζωή χιλιάδων αντρών και γυναικών. Είναι κάτι περισσότερο από εκφραστής της εποχής μας, και φυσικά είναι κάτι πολύ περισσότερο από τραγουδοποιός: ο Dylan είναι ποιητής, είναι ένας από τους σπουδαιότερους χρονικογράφους του δεύτερου ημίσεος του εικοστού αιώνα. Η φωνή του Dylan είναι η φωνή των καιρών μας, είναι η μήμη όσων γεγονότων στιγμάτισαν μιαν ολόκληρη εποχή.

Γιώργος Ίκαρος Μπαμπασάκης